№ 133 Օգոստոսի 1 (13) **1880** Օգոստոսի 1 (13) № 133

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարազգացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Ռացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւն։ Հայոց հնութիւններ։ Թիֆլիսի Հաւաքարի Ս. Մարիամեան օր. դպրոցի հարցը։ Նամակ Աստրախանից։ Նամակ Նուխուց։ Նամակ Բագուից։ Նամակ Խարիսովից։ Նամակ Թասովից։ Նամակ Շամախուց։ Նամակ Խմբագրին։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Ռուսի մասին։—«Մշակի» հեռագրերը։ —Յայտարարութիւններ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Ամէն մի ազգութեան անցեալ փառքի հետ ծանօթանալու համար, հարկաւոր է նրա պատմութիւնը, գրականութիւնը և հնութիւնները հետազօտել, ուսումնասիրել, որպէս զի, այդ ազգութեան կուլտուրական առանձնահատկութիւնները ճանաչելով կարելի լինի հաստատ գաղափար կազմել նրա անցեալ արժանաւորութիւնների մասին մարդկութեան շրջանում։ Հնութիւնը քննում է ազգութիւնների նախկին ճարտարապետութիւնը և հանճարը, որը արտայայտվում է նրա յիշատակարանների և արհեստի մէջ։ Հայրենեաց հնութիւնների բեկորները ոչ սակաւ օգնութիւն են բանասէրների հանճարը, որ երգվում նախկին գիւտագործների մեծագործութիւնները, մի և նոյն ժամանակ օգնութիւն են ներկայ սերունդը հայրենասիրական վէհ զգացմունքով։ Եւ հնութիւնների ամէն մի բեկորը կենդանի վկայ է այն տխուր արկածների, որ անցել են մեր նախնիքների հետ և մնացել են անմոռաց մեր յիշողութեան մէջ։

Հայաստանը զուրկ չէ երեւելի հնութիւններից։ Հայ ազգը ասիական ցեղերի մէջ ամենահին և նշանաւոր ազգերից մէկը լինելով, իրաւամբ կարող է, ինչպէս եւրոպական ճանապարհորդների, այնպէս և շատ հնագէտների հետաքրքրութիւնը գրաւել իր հրաշալեցս և ուշագրութեան արժանի հնութիւններով։ Թիֆլիսի առաջնակարգ հնագիտական ժողովի համար կարելի է պատրաստել Հայաստանի յիշատակարաններից այնպիսի նիւթեր, որոնք թեազգին կարող են լինել գիտութեան համար և որոնք պէտք է կատարեալ լոյս սփռեն մեր անցեալի վրա։ Հայը, ցոյց տալով Եւրոպային իր պատմութիւնը, իր կլասիկական անցեալը, իր գրականութիւնը, իր արհեստը և հնութիւնները կարող է իրաւամբ վայելել լուսաւոր աշխարհի համակրութիւնը և յարգանքը։

Մօտ օրերումս պ. Կարապետ Յովհաննէսեանը հրատարակելով մի նկար, որ պատկերացնում է Անի քաղաքի հնութիւնների մի մասը, մի գեղեցիկ նիւթ ընծայեց հնագիտական ժողովին։ Այդ գեղեցիկ նկարը, որ դեռ 1850—51 թուականներին նկարել է երեւելի ճարտարապետ Կէյսերը, հայր. Ղազ. Վ. Աբարատեանի ջանքերով մինչև այսօր պահվում էր նոյն հայր. սուրբի մօտ, իսկ այժմ մի սեսակ հանգամանքներ դուրս եկան նրա գրպարանից։ Մեր կարծիքով, անիրաւացի կը լինէր, եթէ մի յայտնի անձնաւորութիւն սեփական նպատակներ միւսի աշխատութիւնը, որը իրաւամբ կարող էր երկրորդի անհամանձնաւորութիւնը շարժել։ Եւ այժմ, ինչպէս լսում ենք, այդ նկարը մեծ պատասխանատուութիւն ունի իր ամբողջութեան կողմից, որովհետև նրա կիսաւոր շրջապատիցը և բաւական մեծ քանակութեամբ արձանագրութիւնները մնացել են հայր Ա. Վ. Աբարատեանի մօտ, որն չէ կամեցել յանձնել պ. Կ. Յովհաննէսեանցին։ Ցանկալի է, որ հայր Աբարատեանը դիմելով այժմեան պահանջին, արժան հարկ համարէր խրախուսել պ. Կ. Յովհաննէսեանին, յանձնելով նրան այդ նկարի պատասխանատու տեղերը, որով կամրողջացնէր ինչպէս նկարի թերութիւնները, այնպէս և իր հայրենասիրութիւնը մեր սրտերում։ Հայը առաջ սովորի էր իր հնութեան վրա միայն ոչրալով բաւականանալ (ինչպէս այդ արել է և հայր Աբարատեանը իր «Անի քաղաք» սարամբիկ երգով), այժմ պէտք է երեւան հանել նրանց գիտութեան առջև, որ ցոյց տայ իր փառաւոր անցեալը։ Լաչին սոսիր են միայն սարուկները և յուսահատները, իսկ այն ազգութիւնը, որը կամենում է ապրել, պէտք է հանգամանքներից օգուտ քաղել գիտենալ և աշխատել յետ չը մնալ լուսաւոր ազգերից։

Պետրոս Բէպուրեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՕՐ. ԴՊՐՈՑԻ ԵԼ. ԵՒ ՄՏԻՑ ՀԱՆԻՍԻ

—

1878-ի սեպտեմբերի 1-ից մինչև 1879-ի սեպտեմբերի 1-ը։

Մուտք. աշակերտուհիներից 391 ր. 11 կ., մեծ. պ. Մկրտիչ Սանասարեանից հօտը աշակերտուհեաց ուսման վարձ 150 ր., բարեբական նուէրներից 242 ր., իններորդ տարեդարձի օրվայ վիճակախաղից 186 ր. 20 կ., մեծ. պ. Նիկ. Միրզոյեանի աշխատութեամբ տուած թատրոնական ներկայացումից 379 ր., երգանկայիշատակ Էվենդիանի կտակած իւրաքանչիւր տարի Թիֆլիսի ծխական դպրոցներին հանելի 500 ր. գումարից 146 ր. 64 կ., կարգադրութեամբ կոնսիստորիայի Հաւլաբարու ս. Մինաս, ս. Կարապետ, Շամքոռեցւոց և Էջմիածնեցւոց եկեղեցիներից 350 ր.։ Գումար 1844 ր. 82 կոպ.։

Ծախք. ռոճիկ ուսուցիչների և վարուհուն 1270 ր. 96 կ.։ *)

Բնակարանի վարձ 240 ր., աղախնին 36 ր., Ջրի և փայտի 62 ր., ձեռագործի և ուսումնական պարագայից 146 ր. 64 կ., երկու մատանի 8 ր., 1877 թ. օգոստոս ամսվայ պարագ 14 ր. 41 կ., գրատախտակների, ժամացոյցի և այլ կարասեաց 71 ր. 98 կ.։ Գումար 1849 ր. 99 կ.։

Ծախքի և մուտքի տարբերութեան հաւասարման դպրոցի զանձարանը ունեցել է պարագ առ մէջն սեպտեմբերի 1879 թ. 5 ր. 17 կ.։

Դպրոցը վերոյիշեալ 1878—79 տարվայ ընթացքում ունեցել է հետեւեալ բարերարները.—

Հայ ոմն., տիկ. Նատալիա Նարիմանեանց, Յ. Մուրէէանց, Միք. Տէր-Նիկողայոսեանց, Ալէք. Թայիրեանց, Կատարինէ Թայիրեանց, բժշկապետ Գրիգ. Քուլարեանց, Մինա Նազարովգեան, Վարդան Տէր-Պօղոսեանց, տ. Կատարինէ Զամանեանց, Հռիփ. կոյս Թայիրեանց, բժիշկ. Յով. Մարգարեանց, տ. Սօֆիա Սուլթանգուլեանց, Ա. Ալիքանեանց, տ. Կատարինէ Մելիք-Վարագուեանց, Յով. Յովհաննէսեանց, Սօֆիայ Յոպխանեանց, Սօֆիա Զիթախանեանց, Աննա Զիթախանեանց, Մարիամ Զիթախանեանց, Աննա Էմինեանց, Նատալիա Թօսունեանց, Քալի Սահակեանց, Ադէք. Շահինեանց, տ. Մարիամ Ադաբեգեանց, Գարնիայ Մանթաշեանց, Գրիգոր Շաղինեանց, Սա. Եղմիրեանց, Սեմենքերիմ Արծրունի, Աննա Մանդինեանց, Գրիգոր Թօսունեանց, տ. Սաւոմէ Առաքելեանց, Նիկ. Տէր-Յակոբեանց։ Վերոյիշեալ 1878—79 տարվայ ընթացքում դպրոցը ալեւ ստացել է նուէր մեծ. տ. Մակայ Նիկողոսեանից մի գեղեցիկ պատարան և քանի մի կտոր գրքեր։ Վարչութիւնը յայտնում է դպրոցի բոլոր բարերարներին իր հրապարակական շնորհակալութիւնը։—1879—80 թուականի ել և մտից հաշիւը վարչութիւնը կը հրատարակէ առաջիկայ սեպտեմբերին։

Ի դիմաց վարչութեան ստորագրեցին ներկայացուցիչ՝ Կ. Թէմուրգանց, գանձապահ՝ Յով. քահ. Մարգիրոսեանց, քարտուղար՝ Ա. Գուլպեանց։

Մայիսի 25-ին (1880 թ.) Հաւլաբարի Ս. Մարիամեան օր. դպրոցի վարչութիւնը, ինչպէս յայտնի է, կատարից դպրոցի տասնամեայ գոյութեան տարեդարձի յիշատակը։ Այդ օրը դպրոցի անուանական և ուսումնական հաշուետուութիւնից յետոյ եղաւ աշակերտուհեաց ձեռագործեղինաց վիճակախաղը, որից զոյացաւ 180 ր. 16 կ.։ Թէ՛ հանդիսին և թէ՛ վիճակախաղին շատ նպաստեցին վարչութեանը մեծ. օր. օր. Կատարինէ Ասլամազանցը և Մարիամ Վարդանեանցը, որոնց վարչութիւնը յայտնում է իր խորին հրապարակական շնորհակալութիւնը։ Տարեդարձի յիշատակը յարգեց իր ներկայութեամբ Ի՛ մէջի այլոց մեծ. Յովհաննէս Զիթախանեանցը, որը, ցանկանալով յայտնել իր համակրութեան զգացմունքը դպրոցին, բարեհաճեցաւ ստորագրել դպրոցի բարերական մատեանում 80 ր., խոստանալով վճարել այդ գումարը տասնեայ տարի շարունակ։ Այդ գումարով դպրոցը պարտաւոր է պահպանել չորս որդեգրուհիներ արհեստաւոր դասից յանուն Յով. Զիթախանեանցի, Սօֆիայ Զիթախանեանցի, Մարիամ Զիթախանեանցի և Աննա Զիթախանեանցի։ Վերոյիշեալ պարոնը խոստացաւ կատարել և մի մեծ գործ դպրոցին, որի մասին հետեւեալ համարներում կը խօսվի հետագիտէ։

ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ

—

Յուլիսի 16

Յուլիսի 14-ին հայ սիրոդները կատարվութեամբ Ց. Ալաբեանի, ամարային թատրոնում, մի ներկայացում տուին յօգուտ Ալաբեանի։

Ներկայացում էին «Լեզգիների Զանգակահարը» դրամա 4 գործողութիւնով, թարգմանութիւն Թաղլեանի և «Ուսուցիչ և աշակերտ» վոդեվիլ 1 գործողութիւնով։ Ա.հանարակ, բացի Ալաբեանից, մնացեալ մասնակցողները չատ թոյլ էին իրանց դերերում և մի քանիսները վոդեվիլում ամենեին չը գիտէին իրանց դերերը։

Մեզ համար զարմանալի է, մթթէ պ. Ալաբեանը չէ կարդացում հասկանալ, որ այսպիսի պիեսաները փորձված դերասաններին հարկ է պատահում յանձնել կերպով կատարել, ուր մնայ մեր անվարժ երիտասարդներին։

Եւ բացի դրանից, այսպիսի պիեսաներից հասարակութիւնը ինչ բարոյական կամ մտաւոր օգուտ կարող է քաղել։

Կարծեմ աւելի յարմար կը լինէր, եթէ պ. Ալաբեանը ընտրէր իր ներկայացումների համար մեր կեանքից վերցուած պիեսներ, օրինակ, պ. Սունդուկեանինը կամ ուրիշները, որոնց մէջ հասարակութիւնը իր պատկերը կը տեսնէր և այն ժամանակ թատրոնը աւելի կը հետաքրքրէր նորան։

Ցնծոյս հասարակութիւնը խմանալով, որ մինչև անցեալ են լինում և ճանապարհի պ. Ալաբեանի ներկայացումները, այս պատճառով չէ այցելում։ Այս անգամ թէև բաւական ժողովուրդ կար, բայց հաւաքեա բոլորը օտարաբարբարոսներ էին, որովհետև տարվայ այս ժամանակը մեզ մօտ չատ են լինում օտարաբարբարոսներ։

Ցանկալի կը լինէր, որ այժմ հայ երիտասարդները աշխատէին ներկայացումներ տալ յօգուտ Ցանկասանի հայ սովատանջների. այժմ չատ հեշտ է այս նպատակը իրագործել, որովհետև չատ ուսանողներ վերադարձել են իրանց հայրենիքը արձակուրդի պատճառով, զրանք կարող են մասնակցել։ Վերջացնելով նամակս, աւելորդ չեմ համարում հաղորդել, որ յուլիսի 10-ից բացված է մեր քաղաքի ջրանցքը։ Այս տարվայ ոչ չորեր ծերունիները չեն յիշում, ջերմաչափը հասնում էր մինչև 40 և 43 Ռէումիւրի։

Անցաց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

—

Յունիսի 6

Այս յիսուն և երկա բուբլին վանայ սովատանջ հայերի օգուտն ժողոված լինելով, ահա ուղարկում եմ խմբագրութեանդ և խնդրում եմ որ հասցնէք, ուր հարկն է։ Ժողովարարութեանը ամենայն ուրախութեամբ մասնակցեցին Սիմէոն քահանայ Տէր-Պողոսեանցը և ուսուցիչ պ. Ալէքսանդր Յակովբեանցը։ Նուիրատուների մեծ մասը օտարականներ են. ստորագրութիւնը կը չարունակվի թէ ինչպէս կը վերաբերվեն այս գործին մեր նուխեցի հայերը, այդ մասին, երևի, մի ուրիշ անգամ կը գրեմ։

Մարտիրոս Աբրահամեանց

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳԻՒՈՒՑ

—

16 յուլիսի

Բագուից պ. Ա. Մովսէսեան չափազանց սիրալ տեղեկութիւններ էր հաղորդել «Մշակի» № 114-ի մէջ։

Պ. Մովսէսեանը «Մարդ. Ընկ.» տարեդարձի մասին ասում է, որ պ. Ա. Գրիգորեանը մի անհամ ճառախօսութիւն արաւ, այնպէս որ հանդիսականների մեծամասնութիւնը դեռ ճառը չը վերջացած, ականջները խփած դուրս գնաց։

Այդ մասին չարաչար սիալվում է պ. Մովսէսեանը. հասարակութիւնից և ոչ մէկը դուրս գնացած է և մինչև այսօր էլ հանդիսականները ձիգում են այդ զրպարտութեան վրա։ Բայց թէ պ. Գրիգորեանի ճառը և թէ նորա աշխատութեամբ պատրաստած ուսանողների ուսանաւորները և պատմածները թիւչ հետաքրքիր ունեցան,—այդպէս միայն կասեմ, որ հանդիսականները իրանց ծափահարութեամբ և ձայնով դուրս կանչեցին պ. Գրիգորեանցին և երկու անգամ շնորհակալութիւն յայտնեցին։ Մթթէ պ. Մովսէսեանը այդ չը տեսաւ. ու չը լսեց։

Պ. Մովսէսեանը ասում է, որ պ. Գրիգորեանը չատ գոսասանչներ թափեց Ընկ. անդամների զլխին։ Այստեղ էլ ասատիկ սիալվում է։ Մենք պ. Գրիգորեանի ճառախօսութեան մէջ զոսասանչներ չը լսեցինք. ընդհակառակը լսեցինք այնպիսի ակնարկութիւններ, որոնց ընկերուհիներն ուշադիր ցոյց էր տալիս նրա անտաղանութիւնը և ամենամարդու բան չէր։ Պ. Մովսէսեանը բանը լաւ չէ